

hogy a több mint két év óta huzódó ügy végre dülőre jusson és szűnjék meg ama bizonytalan állapot, mely alatt maga a szakoktatás szenved legtöbbit.*

SZÁNTÓ SÁMUEL.

ÉSZREVÉTELEK

Dr. Szántó Sámuelnek a «Kereskedelmi szakiskolák reformja» című értekezésére.**

Az imént előadottak szerint az első és legélesebb ellentét a kétféle kereskedelmi szakiskolák között mutatkozik, melyet az egész váratlanul megjelent szerintem 1885-ki, értekező szerint 1884-ki új szabályrendelet okozott, mert — az értekezés szerint, — a hazánkban életrevalóknak nem bizonyult polgári iskolák ügyével, sőt a polgári iskolákkal közvetlen kapcsolatba hozta a kereskedelmi iskolákat az önálló kereskedelmi iskoláktól eltérő tárgybeosztással és óraszámmal.

E bevezetésből már világos, hogy nagyon bántja a polgári iskolákkal kapcsolatos közép kereskedelmi iskola; megjegyzem, hogy én sem voltam kezdetől fogva oly kapcsolatnak barátja, a milyen kapcsolatot a fennebb említett szabályrendelet inaugurált, mert az a polgári iskola 5. és 6. osztályának fennállását lehetetlenné tette, a vele kapcsolt kereskedelmi szakiskolát pedig feladatának megfejtésében gátolta; azért kezdetől fogva arra törekedtem, hogy míg egyfelől a polgári iskola eredeti feladatát szem elől nem tévesztettem, másfelől a kereskedelmi iskolát oly magaslatra emelhessem, a mily magaslaton álltak akkor és állnak jelenleg a polgári iskolákkal nem kapcsolt kereskedelmi akadémiák és az úgynevezett önálló közép kereskedelmi iskolák; e végből már az 1884/5. tanévben, a mely a vezetésem alatt levő kereskedelmi iskola első éve, az általános tanóra-terv hiányáról gondoskodtam, azt az önálló kereskedelmi iskolák tanóra-tervével is jobba igyekeztem tenni; ebbeli intézkedéseimet felsőbb helyen jóvá is hagyták; a fő- és székváros emódosított és felsőbb helyen is jóvá hagyott tanóra-terveket egyöntetűség végett összes kereskedelmi iskolákban életbeléptette. A mi a részletes tantervet illeti, az még kezdetől fogva az volt és a rendelet értelmében más nem is lehetett, mint a milyen a kereskedelmi akadémiák és az önálló közép kereskedelmi iskoláké. Tudtommal ilyenmű eljárásra joga-

* Kimerítőbben és részletesebben az Egyetemes Közoktatási Szemle 1892. évf. 9, 10 és 12. számában.

** Felolvasta a szerző Szántó Sámuel értekezésének felolvasása után a M. Pädagogiai Társaságnak f. é. november hó 19-én tartott rendes havi ülésén.

sítva voltak a többi polgári iskolával kapcsolatos közép kereskedelmi iskolák is; bizonyosan megtettek mindent intézetük érdekében a minék szükségességét felismerték.

Mindebből világos, hogy értekezővel abban egyetérttek, hogy az összes kereskedelmi iskolákban egyöntetűség és a közös cél elérése végett a lehetőleg egyenlő tárgybeosztás és óraszám legyen; nem értek azonban egyet, hogy az 1872-ki szervezeti szabályzat mellett keletkezett 8—10 szakiskolával, melyek minden mesterséges élesztgetés nélkül a maguk emberségéből fejlődtek és izmosodtak, beérhették volna.

Figyelemmel kísértem a kereskedelmi iskolák ügyét a multban is, figyelemmel kísértem a jelenben; is és mit tapasztaltam?

A multban a kereskedelmi akadémiák és közép kereskedelmi iskolák a tárgybeosztásban és óraszámában különböztek; az utóbbiak fejlődésüknek akadályául tekintették az akadémia cím hiányát, illetőleg a hiányzó közös elnevezést; valamennyien hosszú annonce-okban foglalt kiváló tulajdonságaik emlegetésével igyekeztek egymásra rálicizálni és a nagy közönséget maguknak meghódítani. S mindez miért volt, azért, hogy a tanárokat úgy, a hogy fizethessék, a tanintézetet félig-meddig felszereljék.

Hogy a tanítás sem folyt mindenütt egészen rendben, azt legjobban bizonyítják az 1885. évi 29,801. sz. miniszteri rendelettel kibocsátott «Kereskedelmi Iskolák Szervezeté»-ben a «Tudnivalók»; a melyek között e szavak olvashatók: «Végül általánosan utasíttatnak a kereskedelmi iskolák tanítói, illetve tanárai, hogy tanításuk módszerében szorítkozzanak minden tantárgynak csupán lényeges tételei megtanítására, mindennekefelett óvakodjanak a tárgyak egyetemi (tudományos) módon való kiszélesítésétől és az áradozó terjedelmességtől.»

Mindezekből következik, hogy nagyon is szükséges volt az annonce-okkal élesztgetett, a maguk emberségéből széthúzó és beteges ambíciójú kereskedelmi szakiskolák érdekében az 1884-ki, illetőleg az 1885-ki kereskedelmi iskolai szervezet, mely az annonce-ok helyett a polgári iskolákra utalja első sorban a kereskedelmi iskolákat, a szaktanítást végcéljában azonosítja és a beteges ambíciónak szárnyát szegi, a polgári iskolák nemes munkáját értékesíti, azokat feladatuk megfejtéséhez közelebb hozza; csak az a kár, hogy a benne foglalt tanterv hiányos, a cím, felügyelet és a tanárképzés teljesen megoldva benne nincs; e bajokon azonban — a mint tudjuk — legközelebb már segítné lesz.

A jelenlegi kereskedelmi iskolai szervezetnek — szerény nézetem szerint — a legnagyobb hibája, hogy nem egészen, hanem csak részben van a polgári iskolákra tekintettel, holott teljesen a polgári iskolákon kellene felépülnie.

Mért én azt hiszem; arról erősen meg vagyok győződve, hogy

addig míg a kereskedelmi iskolát 4-évfolyamú előkészítő iskolával összenem kapcsoljuk, a kereskedelmi iskola magasabb feladatát sem három, sem négy év alatt kellően megoldani nem képes.

Ugyanis tagadhatatlan, hogy ma a kereskedelmi iskolában oly ismeretek tanításával is töltjük az időt, a melyeket már előbb egy más iskolában kellene a tanulóknak tervszerűen elsajátítani; talán nincs tantárgy, kivéve a kereskedelmi jogot, nemzetgazdaság- és pénzügytant a melyből az elemeket egy megelőző, előkészítő iskolában már a kisebb tanulóknak is elő lehetne adni és ez az iskola — nézetem szerint — csak a polgári iskola lehet, hol, az 1868-ki 38. törv. 74. §. szerint, a számvetést kiterjesztve a politikai számvetésig, természetrajzot, természettant és vegytant, tekintettel az iparra, kereskedelemre és gazdaságra, a köz-, magán- és váltó jog alapvonalait, a könyvvitelt kell számítani.

A gymnasium és reáliskola első osztályai a szakiskoláknak előkészítő osztályaivá feladatuknál fogva nem lehetnek.

E véleményen volt az 1879. évben tartott közoktatási enquéten. Csengery Antal, midőn azt mondja: «Ezen intézetek (gymnasium, reáliskola, alsóbb osztályai teljes összhangzó, általános műveltséget nem nyújtanak, tudományos pályára nem menő középosztályunk számára, se külön szakiskolákra előkészítő intézetek feladatának sem felelhetnek meg, rendeltetésük levén kizárólag azt készíteni elő, a mi saját felsőbb osztályaikban találja betetőzését.»

Később pedig ezt mondja: «Az új középiskola — így nevezi Csengery a polgári iskolát — négy osztálya már azoknak elegendő általános ismereteket nyújt, a kik akár gyakorlati életpályára tanulására, akár közép-szakoktatásra kívánnak menni.»

Majd ezután beszéde vége felé ezt mondja: «Szükséges e végett mindennek előtt határozottan kijelölni a polgári iskolák, mint előkészítő-intézetek kapcsolatát más tanintézetekkel, mint például a praeparandiával s a közép gazdasági, kereskedelmi, iparos szakiskolákkal.»

A polgári iskoláknak a szakoktatáshoz való viszonyát általában pedig így állapítja meg: «Ez a viszony nem lehet egyéb, mint alapvetés, mint előkészítő oktatás.» «A szakoktatás minden irányban szükséges, de minden ország tapasztalása mutatja, hogy csak úgy lehet sikeres, ha elegendő általános ismeretre támaszkodik. A szakoktatás csak az általános ismeretek külön irányokban alkalmazása. S a munkás növelését az ember kiképzésének kell megelőzni, különben csak gépeket nevelünk.» Majd tovább így folytatja beszédét: «A szakoktatást tehát alsóbb és középfokon szintűgy a népoktatási tanintézetek fölé kell állítani, mint a hogy a tudós középiskolák fölé van állítva a felsőbb szakoktatás.»

Mindezek alapján értekező ellenében a polgári iskolákkal kapcsolatos közép kereskedelmi iskolákat nemcsak, hogy be nem szüntetném,

hanem ha tőlem függne; a kereskedelmi szakoktatás sikere érdekében a jelenlegi magukban álló kereskedelmi akadémiákat és középkereskedelmi iskolákat is a polgári iskola 4 osztályával hoznám kapcsolatba, mert valamely szakiskola csak úgy teremhet érett és hasznos gyümölcsöket, ha gyökereivel magába az életnedvet, nem idegen és laza, hanem természetének megfelelő termékeny talajból szívhatja.

A mi értekező ama panaszát illeti, hogy a polgári iskolákkal való kapcsolat folytán hazánkban a kereskedelmi iskolák száma rohamosan emelkedik, mindenestre ijesztő azokra a kereskedelmi iskolákra nézve, a melyeket a magánvállalkozás, nem az állam, nem a község teremtett; azt azonban nem értem, hogy a kapcsolatos közép kereskedelmi iskolák miért akaszthatják az önálló kereskedelmi iskolákat fejlődésökben; csak talán anyagi fejlődésök megakadályozását kell értenünk, a mely lehet még megszűnésüket is maga után vonja, mi ha bekövetkezik, értekező szerint, — azt hiszem, — helyes is volna, mert a középkereskedelmi iskolák száma, ha nem rohamosan is, de lassankint apadna.

Én a kereskedelmi szakiskolák számától nem félek; nem különösen a gőz és elektromosság századában, a midőn a közlekedési eszközök tökéletessége oly közel hozta egymáshoz az embereket, hogy ha a gazdá a föld termékeivel, az iparos iparcikkeivel csak úgy biztosíthat magának kellő hasznot, ha azokat nem a kereskedővel értékesíti, hanem kereskedelmi ismeretekkel fölfegyverkezve közvetlen maga adja el; miből következik, hogy az alapos kereskedelmi szakismeretekre nemcsak a kereskedelmi szakpályákon és azokkal összefüggő tisztviselői állásokban levőknek, hanem jelenben már az intesivebben munkálkodó mezőgazdának és iparosnak is igen nagy, mondhatnám nélkülözhetlen szüksége van.

Legyünk tehát értekező szerint igazságosak és mondjuk ki, hogy minden hazánk viszonyait jól ismerő intelligens ember elismeri, hogy a jelenleg létező iskolákra nekünk nagyon is szükségünk van.

Ha a kereskedelmi iskola növendékeit csak hivatalnoki pályára neveli, az elhibázott nevelés és ha ilyen hiba létezik, abban azt hiszem úgy a kapcsolatos, mint az önálló kereskedelmi iskolák részesek; közös levén a baj, mindkét fajta iskola arra törekedjék, hogy növendékeit helyes irányba terelje.

No de engemet az sohasem aggasztott, hogy tanítványaim az életben milyen életpályára lépnek, mert e miatt nem láttam még aggódni semmiféle közép-, szak- vagy felsőbb iskolát; és tudtam, hogy tanítványaim oly szellemi fegyverekkel vannak felruházva, a melyekkel a létért való küzdelemben, ha nem is mindig győznek, de helyükön vitézül megállnak; meg aztán régi közmondás: «Mundus se expedit», «a világ segít önmagán».

Abban sem értek egyet értekezővel, hogy a kereskedelmi iskolák

— értem egyenlő szervezet mellett — ne legyenek egyrangúak, ha mindjárt hazánk legkisebb városában is hozta létre azt a szükséglet.

Ha pedig valamely iskola valahol nem szükséges, azt nem mi vagyunk hivatva megbírálni, hanem a tanügyi kormány, a mely mindenestre tudja és képes is megakadályozni oly intézménynek létesítését, a melynek a szükségessége körülményekkel beigazolvva nincs és az állam vagy község pénztárát minden ok nélkül terhelné.

Mindezek után vissza kell utasítanom értekezőnek azt az állítását, hogy nálunk a nagyszámú kereskedelmi szakiskolát azért hozták létre, hogy a rosszul szervezett, mostani alakjukban életrelőnnek nem bizonyult polgári iskolák tovább vegetálását lehetővé tegyék; visszautasítom azért is, mert hazánk tudományos, jeles közép- és felsőiskolai tanárai, vezérférfiai a közel multban a középiskolák egyesítése, illetőleg az egységes középiskola létesítése ügyében tanácskozáván, majdnem egyhangúlag a polgári iskola fentartásának jogosultságát, sőt szükségességét hangoztatták.

Elismerem, hogy a polgári iskolák szervezetében hibák vannak, de melyik iskola az, a melynek szervezete bennünket kielégít? A meglevőt fejlesztjük, tökéletesítsük; ily fejlesztés az is, ha polgári iskolák fölé ott, a hol szükséges és anyagilag lehetséges, szakiskolát emelünk.

Azt az állítást sem fogadhatom el, hogy mi, polgári iskolai tanárok nem tudunk megállapodásra jutni a polgári iskola célja és jövője iránt; hisz az nem lehet, mert a polgári iskola céljait maga a törvény már előre meghatározta és az a tábor a polgári iskolai tanárok között tudtommal nem létezik, a mely a polgári iskolákat az elemi oktatás körében akarja megtartani. Ilyen tábor csak az elemi népiskolai tanítók között lehet jámbor óhajttással vagy a közép kereskedelmi tanárok között gyanús szándékkal.

A cím kérdésben, sőt az *akadémiá* czimből eredő kóros állapotok létezésében értekezővel egyetértek, *felső kereskedelmi iskola* címet azonban az alsófokú kereskedelmi iskola címével szemben jogosultabbnak tartom a *kereskedelmi szakiskola* czimnél, minél még egyszerűbb lenne a kereskedelmi iskola, mert az iskola szakszerűsége már jelzőjéből folyik.

A mi azt a kérdést illeti, hogy a felső kereskedelmi iskola 3 vagy 4 éves tanfolyamú legyen-e; erre a kérdésre már pädagogiai, didacticai és practicus szempontokból nézetemet úgy az «Országos Közoktatási Tanács» előtt, mint iskolánk idej értesítőjében bőven kifejtettem.

Engedjék meg tehát, hogy ez alkalommal csak arra az akadályokra mutassak vissza, a melyeket elég bőven tárt elénk ma Szántó Sámuel úr értekezése, melyből a négyéves tanfolyam ellen csak azt az indítványát hozom fel, hogy a középkereskedelmi iskolai szaktanítás sikeré, mond-

jük nagyobb sikere érdekében az előképzettséget azzal akarja emelni, hogy a közép kereskedelmi iskola I-ső osztályába jövőben nem a gymnasium-, reál- és polgári iskola 4 osztályát végzett tanulókat akarja felvenni, hanem beéri a 3 osztályt végzettekkel is a végből, hogy egy évig előkészíthesse a középkereskedelmi szakiskola növendékeit a szakoktatásra; azt kérdem ezután, vajjon üdvösebb nem célravezetőbb-e az én indítványom, mely szerint a kereskedelmi iskolával kapcsolt 4 oszt. polgári iskolában a középiskola 4 éven át sokkal alaposabban és tervszerűbben készítheti elő növendékeit a szakoktatásra.

Ily módon el lesz kerülve az a baj is, melyet szerző említ, hogy jelenben közép kereskedelmi iskoláink különböző képességű ifjakat vesznek fel, a kiknek tudása nagyon csekély és megbízhatatlan alapot nyújt a szaktanár részére. A polgári iskolával kapcsolatos kereskedelmi iskola felsőbb osztályaiban nem kell majd a középiskola alsó osztályaiban feldolgozott tananyagot újra előadni.

A túlterhelésre nézve az a véleményem, hogy az csak ott létezik, a hol a szaktanárnak tudománya előadására hetenkint nagy óraszámot engedünk, a hol a szaktanárok egymás tanítására nem ügyelve, külön állólag és nem összhangzólag működnek, a hol az otthon az iskolával nem jár karöltve és egyetértőleg.

Az 1885-ki szervezet hiányairól nem szólok; ez ügyben a kimerítő tárgyalások meg voltak a remélem azok a kereskedelmi iskolákat oly szervezettel fogják ellátni, a mely úgy a szakembert, mint a laikust egyaránt ki fogják elégíteni. A tárgyalások genesisét és historicumát már Szántó úr is elmondta. Csak azt a véleményemet bátorkodom kimondani, hogy kétféle kereskedelmi szakiskola létesítése úgy a polgári, mint a kereskedelmi szakiskolákra nézve feladatuk megfejtésében retrograd lépés lenne; a polgári iskola sokat veszítene értékéből, a kereskedelmi szakoktatás pedig intenzitásban nem nyerne.

A tanárképzésre és tanári qualificatióra nézve értekezéssel egyetértek, sőt ebben látom közép kereskedelmi iskoláinkban létező bajok orvoslásának egyik főszeközét, mert a milyen a tanító, olyan az iskola.

A felügyeletre nézve azonban értekezéssel nem értek egyet, mert pädagogiai és didacticai általános szempontokból a kir. tanfelügyelő felügyelete a szakiskolákra nagyon elég, főleg, ha a tanfelügyelők qualificatiójára a tanfelügyelők kinevezésénél kellő tekintet van, szakszerűség szempontjából pedig nem elégséges egy szakember, mert egy ember végre is egy szakmában lehet igazán szakember; szükségünk van tehát iskolalátogatók alakjában a szakiskoláknál több szakfelügyelőre.

A kir. tanfelügyelő — nézetem szerint — azért is hivatott felügyelője a szakiskoláknak, mert azok rendszerint népoktatási intézetek kapcsolódnak vagy azokhoz kell kapcsolódnok.

Az iskolák egységét megadja az egységes szervezet és ezt kiegészítő egységes tantervek és utasítások.

Végül a kereskedelmi akadémiákat és önálló közép kereskedelmi iskolákat egy fa ágaihoz hasonlítom, a mely fa gyökerei sovány talajban vannak; lehet, hogy egyes ágai megizmosodnak és gyümölcsöt is hoznak, de legtöbb ága elcsenevészés és rossz gyümölcsöt vagy csak leveleket terem; ha e fa gyökereinek kövér, illetőleg természetének megfelelő jó talajt adunk, az összes ágak meg fognak izmosodni és jó gyümölcsöt teremni.

LENGYEL SÁNDOR.

A KÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK KÉPZÉSÉRŐL.*

A) Bevezetés.

1. Közoktatásunk organismusának legelhagyatottabb, *legbetegebb tagja a tanítóképzés általában, beleértve a tanárképzést is.*

2. Érzik ezt azok, a kiket hivatásuk az isk. élethez köt, kivétel nélkül. Nem is a véletlen dolga, hanem szükséges, hogy a középisk. tanáregylet, a tanítóképző int. tanárok egyesülete s a pæd. társaság *csaknem egy időben foglalkoztak a kérdéssel.* Vajha meghallgatnák szavukat, megértenék sürgetésüket ott, a hol a döntés van.

3. Közoktatási reformokról van szó s csak erre nem gondolnak, erre nem vetnek ügyet. *Holott minden reformnak — bármely iskola-nemben — ez a sarkköve, ez a kútforrása.* E nélkül minden reformtörekvés hiába való; ennek megoldása után sok mai törekvés felesleges, sok más csak ezzel együtt lehet foganatos.

B) Taglalás.

1. Ott veszem fel a fonalat, a hol Dezső a májusi gyűlésen letette. Mellőzöm tehát azt, a mit ő kimerítőleg tárgyalt, a kérdés historikumát. Az egymással szemben álló szempontokat, javaslatokat veszem csupán taglalás alá s itt nem kerülhetem ki, hogy egyet-mást ne ismételjek.

2. Két vélemény áll egymással szemben: a) a *Paedagogium tanári testületé* (1889—1890. memorandum) és b) *Dezső Lajosé* (M. Pæd. 1892. jul. f.). Az első a képezdei tanárok képzését a pædagogiummal; a második az egyetemmel kötné össze. De hogyan?

3. A *Paedagogium álláspontjának részletezése.* Törekvésük, hogy lajtorját állítsanak — egészen a tudós főiskola magasságáig. A laj-

* A M. Pæd. Társ. f. é. nov. hó 19-iki rendes havi ülésén tartott előadás vázlata.